

kett, s azt követőleg az egyházközség javára a helybeli tanulóifjúság által rendezett táncmulatság zárta be e napot."¹²⁹

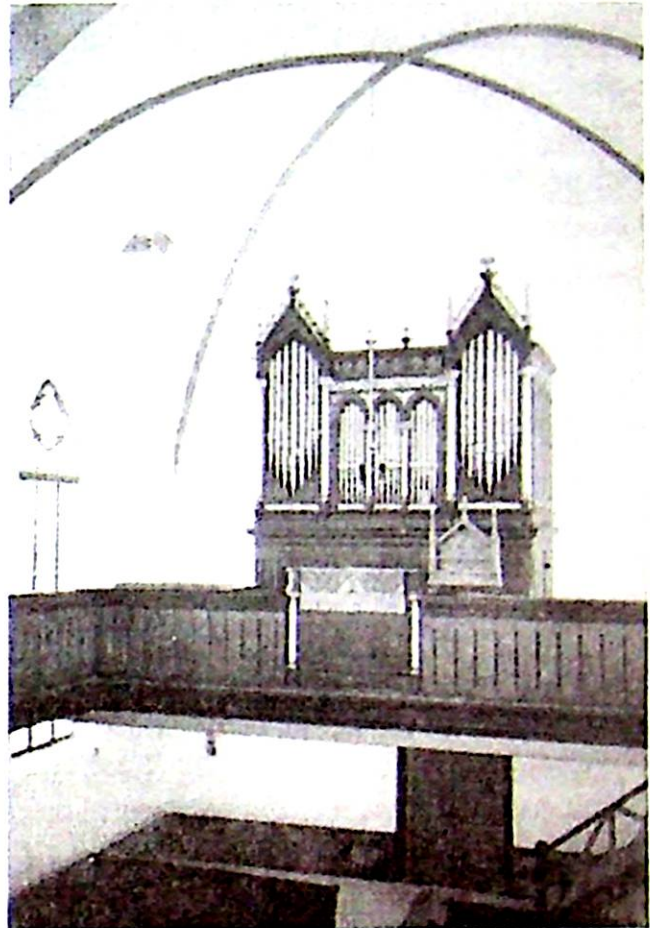
Másnap, augusztus 28-án reggel fél nyolckor a püspök elnöklete alatt az egyházközség vezetői és a vendégek gyűlést tartottak, melyen méltatták az előző nap eseményeit.

A templom belső berendezése

A templom építésével párhuzamosan az egyháztanács intézkedéseket tett a templom belső berendezést illetően is. Különbőféle mesterekkel tárgyalt, szerződéseket kötött, pályázati hirdetéseket tett közzé. Előfordult, hogy három – négy mesterrel is tárgyalásokat folytatott, mígnem sikerült megtalálnia az elvárásoknak és igényeknek megfelelőt.

Az orgona

A régi templom elavult orgonája használhatatlan lévén, új orgonáról kellett gondoskodni. A presbitérium 1894. március 7-én a falu nagytiszteletű lelkészét kérte meg, hogy „*néhány orgonaépítővel egy új orgona megszerzése iránt a régi orgona eladása ügyében lépjenek érintkezésbe.*”¹³⁰ E felhívás után a lelkész elkészítette egy új orgona költségvetését, melyből kiderült, hogy mintegy 1000 forintba kerülne. Az egyháztanács e pénzüsszeg megszerzésének módjáról tanakodott, s 1894. november 4-én a következő döntés született: „*Határozatott,*

Az orgona

hogy az orgonába szükségelendő mintegy 1000 forint beszerzése kíséreltessék meg önkéntes adakozásra való felhívás útján, s ha így nem sikerülne, egy későbbi gyűlésen megállapítandó kulcs szerint kivetett rovatál útján szereztessék be."¹³¹ Időközben létrehozták az orgona-alapot, melyet az adakozók, valamint az úgynevezett „fillérestélyek”, táncmulatóságok jövedelme gyarapított.

1895 tavaszán az orgona-ügyben Molnár Gábor énekvezér négy orgonakészítővel lépett kapcsolatba. Többek között Szalay Gyula székesfehérvári orgonakészítővel, aki rövid időn belül személyesen is megjelent egyházközségünkben, hogy az építendő orgonára vonatkozólag személyes tapasztalatai alapján az egyháztanácsnak tegyen javaslatot. A helyszíni szemle után javasolta, hogy a templom méretei szerint 10 változatú orgona lenne szükséges, ugyanis ennél kisebb gyenge hangú lenne. Szalay Gyula orgonakészítő felhívta az egyháztanácsot, hogy tekintsek meg tájékozódásképpen az általa nemrég Kézdiszentléleken készített orgonát. E felhívásnak eleget téve, az egyháztanács megbízta Szalay Gyula orgonakészítőt egy nyolc változatú és négy mellékváltozatú orgona elkészítésével, 1500 osztrák értékű forintért. 1895. november 9-re elkészült az új orgona és felállított a mai helyére. Átvételekor, többek között Jaschik Gyula brassói zenetanár, Nagy Imre zágoni és Makkai Dániel kézdivásárhelyi református organisták voltak jelen.

Szalay Gyula orgonaépítőnek kifogástalan munkájáért bizonyos összegű jutalomdíjat helyeztek kilátásba akkorra, amikor az orgonát egy év múlva újra áthangolja.

Az orgonát az átvételnél a szakértőbizottság így jellemezte: „*kifogástalan, erőteljes mű.*”¹³² Jelenleg szomorúan kell tudomásul vennünk, hogy 101 év múltán ez a csodaszép hangú „*kifogástalan és erőteljes mű*”, több évtizedes gyönyörködtető működése után, néhány éve elnémult!

Említésre méltó, hogy orgonánkat az első világháború idején megcsonkították, a hívek bánatára. 1918 márciusában jött a rendelet az orgonasípok hadi célokra való igénybevétele tárgyában. Nem sokkal később a hadvezetőség megbízottja leszerelte az orgona első díszítő ónsípjait, 29 darabot, mintegy 53,1 kg összsúllyal. – Csak jóval később, 1928 novemberére sikerült az egyházközségnek kijavíttatnia a megcsonkított orgonát, Einschek Károly brassói orgonakészítő által. Azonban anyagi okok

miatt ezúttal már nem ón, hanem cinksíppokkal, ezüst bronzal bevonva látták el az orgonát.

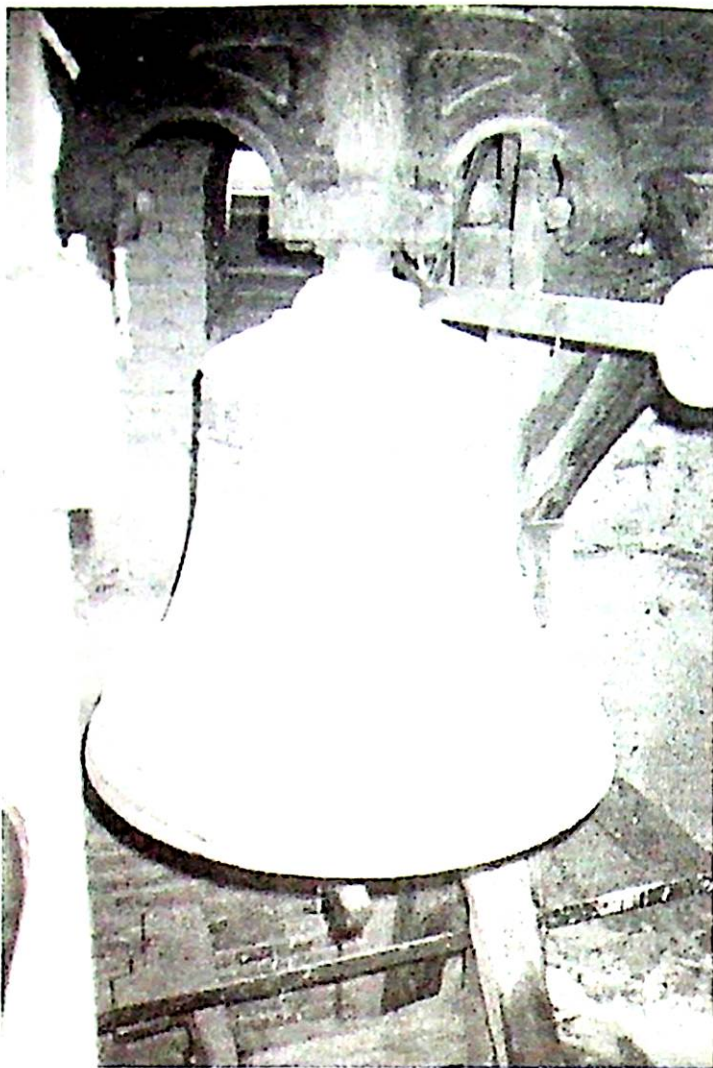
A harangok:

A papolci egyházközségnek már több évszázada, 1611-ben és 1615-ben voltak harangjai. E harangok, több templomot kiszolgálva, az első világháborúig hallatták kellemes hangjukat falunkban.

A múlt század végén az említett két harang felújítására tettek intézkedéseket. 1877. február 25-én létrehozták a harangalapot, melyet rovat, táncmultságok, adományok gyarapítottak, akárcsak az orgona-alapot. A harangok felújítását Barabás Sámuel indítványozta 1877. február 25-én: „*Szóba hozatik iskolamester Barabás Samuel által, hogy igen drága ősi ereklyéink, haragjaink kétszáz évnél sokkal régebbiek, jó lenne tán szükség esetére újraöntésükről valami módon előre gondoskodni. Határozat: Mától fogva alakítassék Harang-alap címmel egy pénztőke, és pedig úgy, hogy minden házasságra lépendő új pár fizessen e célra 1 osztrák értékű forintot, mégpedig házassági hirdetésért a lelkész úrhoz menéskor, vagy legtovább esketést megelőzőleg...*”¹³³ Csak e pénzösszeg lefizetése után kerülhet sor az esketésre. A harang-alap azonban nehezen gyarapodott, ugyanis az egyház anyagi szorultságában legtöbbször elköltötte az összegyűlt pénzt.

Jóval később, 1901. december 8-án az egyházközségi gyűlésen ismét szóba hozták a harang-ügyet. A kisebb harang helyett egy új harang beszerzését indítványozták, ugyanis a meglévő elromlott, hangja meggyengült, hogy nem hallható a falu egész területén. Négy évvel később az egyházközségi gyűlésen ismét szóba jön a kisebb harang ügye: „... *a kicserélendő kisebb harangnak mint régiségnek, műtörténeti becse is van. A lelkész kérdést intézett az Erdélyi Múzeum Egyesülethez, hogy minő áldozattal járulna ahhoz, hogy a kérdéses harang az utókor számára fenntartassék s ne öntessék be, miként az az egyházközség szegénysége miatt tervezve van. Erre a nevezett Múzeum Egylet azt válaszolta, hogy ha nem lenne túl magas azon összeg, mely az egyháznak e célra levő pénzét az új harang áráig felpótolná, az Egylet hajlandó volna a kicserélendő régi harang bírásáért a hiányzó összeget az egyházközségnek megadni.*”¹³⁴

Időközben, ha lassan is, de gyűlt a pénz egy új harangra. Konkrét intézkedéseket tettek ez ügyben. Az egyháztanács egy harangnéző bizottságot küldött ki a környező falvak harangjainak megtekintésére, hogy kiindulási alapként tapasztalatot szerezzenek. Így emélekezett erre 1907. március 10-én az egyháztanács jegyzőkönyve: „... a harangnéző bizottság küldetésében eljárta, mennyiben Gelence községben a római katolikus egyház új harangjait megnézte, hangjukat meghallgatta, és a beszerzést illetőleg információt szerzett. Meggyőződött, hogy olyan ércből és olyan hangú harang minő a gelencei nagyharang, a mi igényeinket is kielégítené; azért »Seltenhoffer Frigyes fiait« soproni harangöntő céggel, ki a gelencei harangot is öntötte, levelezést is folytatott, sőt költségvetést is szerzett be tőle, mely szerint a már említett cég kész vállalkozni, és egy 400 kilós harangot 1800 koronáért, 500 kilóst pedig 2250 koronáért hajlandó szállítani.”¹³⁵ A presbitérium kimondta, hogy a harangbeszerzést nem odázza el, hanem még a tavasz folyamán beszerzi, mégpedig a fenn említett cégnél, és a bemutatott költségvetés alapján, olyanformán, hogy „mielőtt szerződést kötne egyházunk a Seltenhoffer céggel, kérdeztessék meg, vajon embert ad-e, ki a toronyba

A nagyharang

ságot küldött ki a környező falvak harangjainak megtekintésére, hogy kiindulási alapként tapasztalatot szerezzenek. Így emélekezett erre 1907. március 10-én az egyháztanács jegyzőkönyve: „... a harangnéző bizottság küldetésében eljárta, mennyiben Gelence községben a római katolikus egyház új harangjait megnézte, hangjukat meghallgatta, és a beszerzést illetőleg információt szerzett. Meggyőződött, hogy olyan ércből és olyan hangú harang minő a gelencei nagyharang, a mi igényeinket is kielégítené; azért »Seltenhoffer Frigyes fiait« soproni harangöntő céggel, ki a gelencei harangot is öntötte, levelezést is folytatott, sőt költségvetést is szerzett be tőle, mely szerint a már említett cég kész vállalkozni, és egy 400 kilós harangot 1800 koronáért, 500 kilóst pedig 2250 koronáért hajlandó szállítani.”¹³⁵ A presbitérium kimondta, hogy a harangbeszerzést nem odázza el, hanem még a tavasz folyamán beszerzi, mégpedig a fenn említett cégnél, és a bemutatott költségvetés alapján, olyanformán, hogy „mielőtt szerződést kötne egyházunk a Seltenhoffer céggel, kérdeztessék meg, vajon embert ad-e, ki a toronyba

roni harangöntő céggel, ki a gelencei harangot is öntötte, levelezést is folytatott, sőt költségvetést is szerzett be tőle, mely szerint a már említett cég kész vállalkozni, és egy 400 kilós harangot 1800 koronáért, 500 kilóst pedig 2250 koronáért hajlandó szállítani.”¹³⁵ A presbitérium kimondta, hogy a harangbeszerzést nem odázza el, hanem még a tavasz folyamán beszerzi, mégpedig a fenn említett cégnél, és a bemutatott költségvetés alapján, olyanformán, hogy „mielőtt szerződést kötne egyházunk a Seltenhoffer céggel, kérdeztessék meg, vajon embert ad-e, ki a toronyba

felhelyezi az új harangot, s ennek költségeit hordozza-e? Továbbá a hátralékban maradó összeget kamatmentesen hajlandó-e az egyházközség-nél hagyni, míg az egyház a hátralékos összeget kifizetheti? Az előbbi tárggyal kapcsolatban bejelenti elnök atyánkfia (nagyiszteletű Veres Károly, megj. B.E.), hogy ezidő szerint harangbeszerzésre az egyházközségnek 1228 korona 88 fillér pénze van, ami még a 400 kilós harang költségét sem fedezi, annál kevésbé az 500 kilóst. /.../ Javasoltatik, hogy tekintettel, arra, hogy a mostani harangjaink nem hallhatók még a községben sem, s tekintettel arra is, hogy a messze jövőnek szerzünk új harangot, s hogy a kor és szükség kívánatainak is megfelelő legyen, szereztessék meg az 500 kilós. A gyűlés az előterjesztésben foglalt indokok alapján egyhangúlag kimondta, hogy ez év tavaszán az 500 kilós harangot rendeli meg, ha a cég az első pontbani kívánságoknak eleget tesz, és mert ezidő szerint a fedezeti összegből 1000 korona hiányzik, elhatározza, hogy a község területén élő fűrészgyárosok, mint br. Groedel, Mettner, Diósi Ignác fia és Bajkó Barabás kéressenek fel, hogy egyházunkat ezen szép cél érdekében szíves adományaikkal segíteni szíveskedjenek. Azon összeget pedig, mely sem adomány útján sem másképpen össze nem hozható, az egyháztagokra kivetendő rovatal útján szerzik be”.¹³⁶ E jegyzőkönyv, határozatait kiegészíti az 1907. március 29-i jegyzőkönyv, mely szerint az új harangnak a gelenceivel teljesen azonosnak kell lennie. A készítőnek 15 évi jótállást kell vállalnia érte. A cégnek szakértőt kell kiküldenie, aki beszereli a toronyba. A vasúti szállítást Barátosig a vállalkozó cégnek kell intéznie. Továbbá indítványozták, hogy ne csak a gőzfűrészgyár-tulajdonosok, hanem maga a község, a Dalegylet, a Tűzoltó Egylet is kéressen fel adományozásra.

A kisharang

Az 1907. április 14-i jegyzőkönyv írja, hogy a Seltenhoffer harangöntő cég kiküldöttje, Teveli Antal szerint a torony erősségéhez valamint a falu nagyságához viszonyítva az új harangnak As hangúnak kell lennie. 1907. június 20-ra elkészült a harang, megérkezett az egyházközségbe. Ez év július első napjaiban szerelte be a cég által kiküldött szerelő az 510 kilogrammos harangot mai helyére. 1916 nyaráig mindhárom harangot használták. Ekkor azonban a hadvezetőség által hadi célokra a két kisebb harangot, amelyekről múzeális értékükre hivatkozva Orbán Balázs is említést tett, elvitték: *„egyházközségünk két kisebb harangját előzetes határozatok s felsőbb egyházi hatósági intézkedés szerint a hadvezetőség a honvédelem céljára rekviálta. A harangok leszerelése s elvitele 1916. augusztus 11-én történt a katonai kiküldöttek által... A jegyzőkönyv szerint a két harang összsúlya 305 kg volt.”* Közli továbbá a jegyzőkönyv a leszerelt harangok részletes leírását: *„A kisebb harang magassága a szádtól a füléig 52 cm, száda átmérője 59 cm, a füle alatti átmérője 29 cm, súlya 100 kg. A harangon ez a körirat volt: »Verbum Domini manet in Aeternum, Anno Domini 1611 – Paulus Mocko«. A nagyobb harang magassága 59 cm, száda átmérője 72 cm, füle alatti átmérője 37 cm. Két sor körirat volt rajta. A felső sorban ez állott: »Oh Rex Gloriam Jesu Christe veni cum pace 1615«. Az alsó sor írása ez volt: »Az papolcziak zínáltották P. Neidel, Mikes Kelemen, Kis Mihály«. E harang súlya 205 kg volt. Amint a feliratról látható, mindkét harang három századon át szolgált a kegyeletet célul. Kellemes csengésű hangjuk erős kapcsolattal fűződött a hívek vallásos érzelmeihez. A megváltás bánatos érzést keltett a hívek szívében.”*¹³⁷

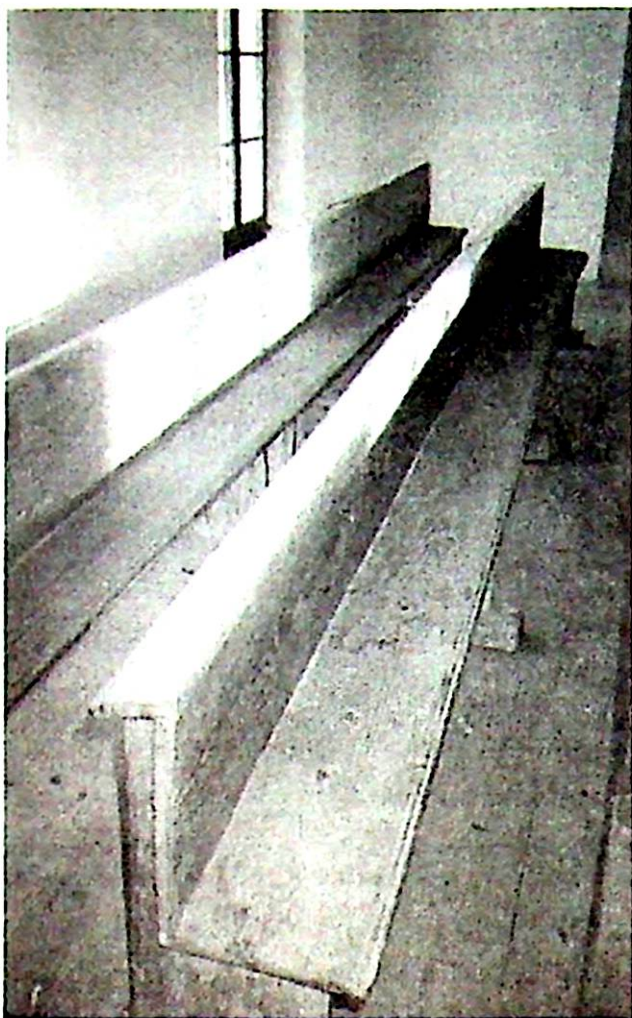
E szomorú események után 1924-ig csak egy harangja maradt az egyházközségnek, az 1907-ben öntetett nagyharang. Időközben pénzt gyűjtöttek egy új harang készítésére, azonban ez messzemenően kevésnek bizonyult a költségek fedezésére. Végül is a papolci Erdőbirtokosság úgy döntött, hogy vásárol Nagyszebenben egy új harangot a hiány pótlására, ami 1924 márciusában meg is történt. Ez év március 30-án átadták ünnepélyes keretek között a H-hangú, 320 kilós harangot az egyházközségnek. A harang körirata a következő: *„Erős várunk nekünk az Isten”*; alul: *„A papolci Erdőközbirtokosság ajándéka – Nagyszeben, 1924”*. Ezzel egyidőben egy ugyanilyen harangot ajándékozott az Erdőbirtokosság az ortodox egyház számára is, melyet a régi templomban helyeztek el. Ké-

sőbb, az új templom megépítésekor áthelyezték annak tornyába. Az érdekesség kedvéért idézem az 1924. március 28-i jegyzőkönyvnek a harangátadási ünnepség programjára vonatkozó sorait: „*Reggel nyolc órakor (vasárnap, március 30-án – B.E.) indulás a piactérről a harang után a barátosi állomásra; a hazaérkezést harangszó jelzi, s dobszó útján hívassék fel a közönség, hogy a harang elhozásánál feldíszített szekerekkel, s a fogadásnál – mit harangszó fog jelezni – a Piactéren minél nagyobb számban vegyen részt. Kedvező idő esetén ott a Piactéren a Birtokosság egyik elöljárója beszéd kíséretében adja át a harangok egyikét a református, másikat az ortodox (görögkeleti) egyháznak; az egyházak lelkészei üdvözlő és köszönő beszéd kíséretében veszik át a harangokat, mire a református egyház részéről rövid isteni tisztelet tartassék...*” Az ünnepség keretében fellépett az iskola és az ifjak énekkara. „*Kedvezőtlen idő esetén az isteni tisztelet a templomban tartassék meg*” – indítványoztatott.¹³⁸ A harangszentelési ünnepség 1925. január 4-én tartatott meg Bajkó György esperes, a környező falvak lelkészei és mások jelenlétében. Tíz évig kifogástalanul használható volt az új harang, amikor is 1934-ben eltört a tengelye, melyet Bagoly Samel brassói kovács javított meg.

A templomi padok:

A templomi padok tervrajzát már 1892-ben, a templomépítési tervrajzzal és költségvetéssel egyidejűleg Szalay Ferenc nagyszebeni műépítész elkészítette, ám e tervezet túl költséges volt a templomot építeni, tornyot renoválni akaró egyházközségnek. Ezért 1893-ban, majd 1894. március 7-én úgy döntöttek, hogy a díszes ülőpadok helyett, „*egyszerű de csinos*” ülőpadokat készíttetnek. Határoztak a padok színéről is: „*olyan színre festessenek, amilyenre az ajtók és ablakok festetnek*”.¹³⁹ 1895 januárjában az egyháztanács egy bizottságot küldött ki, hogy a vidék néhány templomának ülőpadjait megtekintve, az így szerzett tapasztalatok alapján a megyei főmérnök úrral (Gyárfás Győző) a „*legalkalmasabbnak ítélt padok mintájára készíttessen tervezetet és költségvetést...*”¹⁴⁰ A küldöttség március 14-én jelentette, hogy „*úgy külcsin, mint célszerűség és masszív kiállítás tekintetében a kézdivásárhelyi református templom padjaihoz hasonlóak lennének nálunk is a legalkalmasabbak*”.¹⁴¹ Gyárfás főmérnök egy általa készített padtervezet bemutatását ígérte meg az egyháztanács-

nak. Ugyanezen év nyarán (1895) Székely Károly építész mutatott be egy általa készített padtervezetet, amelyet a presbitérium elfogadott. Né-

Régi templompadok

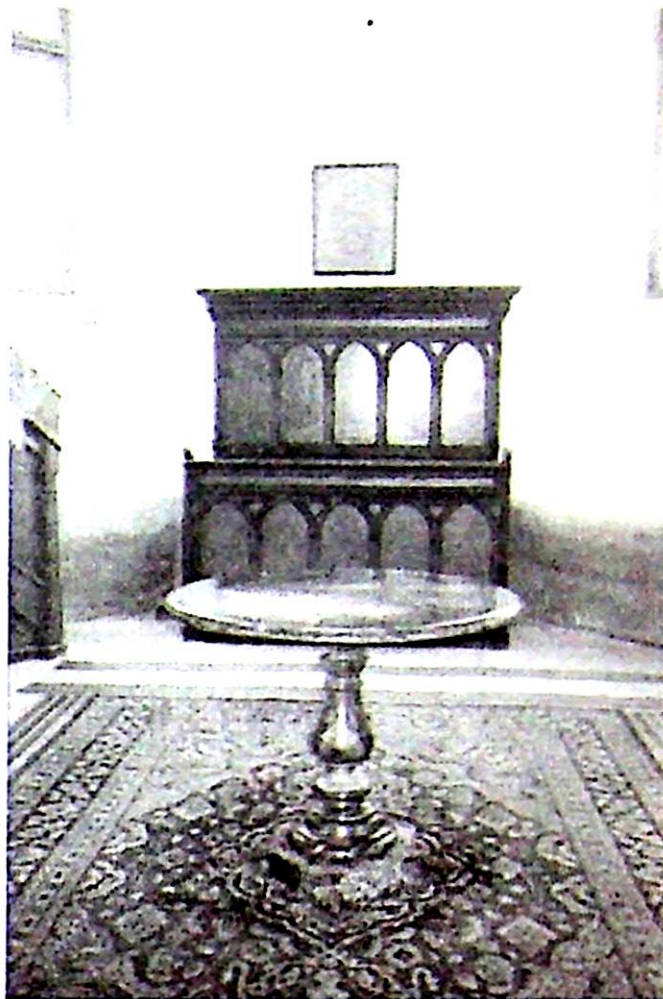
hány hónappal később azonban a brassói asztalosmester, Barabás Károly ajánlatát fogadják el a padok elkészítésére vonatkozóan. Még ugyanezen hónapban azonban a helybéli Bede Elek asztalosmestert bízták meg e munkával. Két hónappal később Németi Árpád kovásznai asztalosmester tett ajánlatot a padok elkészítésére, aki végülis egy év alatt készítette el az 56 darab templomi padot. Festésüknél azonban nem járt el eléggé körültekintően, ragadósak lettek, jegyezték be az 1897. június 20-i jegyzőkönyvbe.¹⁴² Később több próbálkozás történt e hiba helyrehozására, sikertelenül. Templomunk karzatjában a ma is meglévő

padok a régi templom belső berendezési tárgyai voltak. A templomi ülésrendet az új templomban is szigorúan szabályozták. Csak a kiszabott helyekre ülhettek a hívek. Külön a lányok, külön az asszonyok, külön a férfiak. Az akkori ülésrend valószínűleg a mai ülésrendhez volt hasonló, annyi különbséggel, hogy ma csak a régről átjött szokások uralkodnak, s nincsenek írott szabályok.

Az úrasztala:

1896 decemberében Thamó András presbiter lányai Thamó nővérek név alatt 50 korona készpénz adománnyal megalapították az új templomba

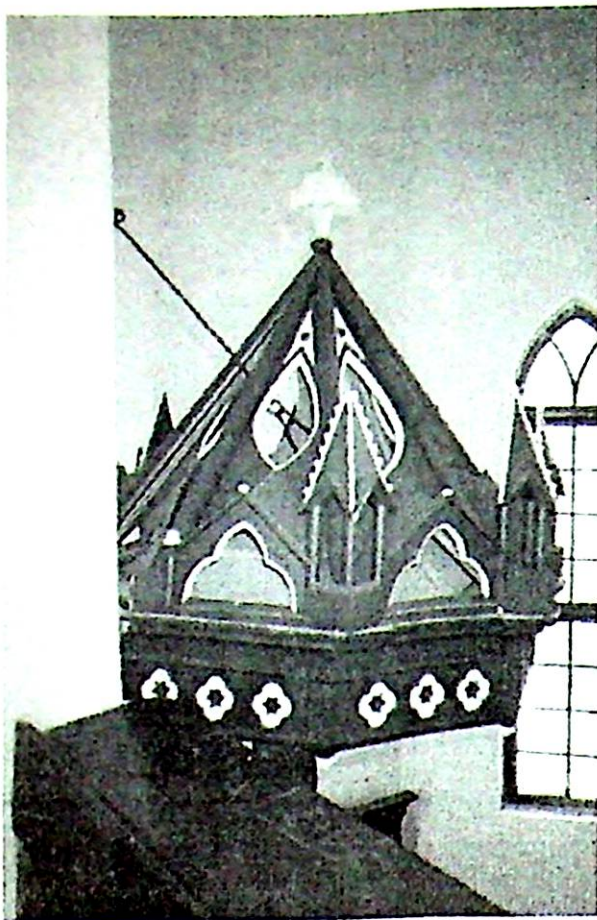
beszerzendő márvány asztal alapját. E kiindulási pont után a Thamó nővérek egyik Albisba elszármazott rokona özvegy Bakcsi Lajosné született Thamó Sára 1897 márciusában levelet intéz az egyházközséghez. E levélben arról értesíti a presbitériumot, hogy az új templomba beszerzendő márvány úrasztala költségeire a Thamó nővérek által tett 50 koronás alapítványt hajlandó kiegészíteni annyira, hogy az asztal rövid időn belül elkészülhessen. Azon óhaját is jelezte, hogy az adományozandó úrasztal úrvacsoraasztal alkalmán kívül semmiféle terítővel ne terítsék le. 1897 júniusára elkészült, és a mai helyére felállítottatott a márvány úrasztala.¹⁴³ Ezen úrasztala alá egy emelvény készítésére özvegy Vajna Józsefné született Bede Zsuzsánna, leánya, Vajna Klára nevében 20 forintot adományozott. Az emelvény 1899 nyarára készült el.

Márvány úrasztala

A templomi szószék és korona, a papi szék, karzat, kályha:

1896. április 7-én a templomi szószék elkészítése érdekében Czibalmos Ferenc kézdivásárhelyi asztalosmesterrel tárgyalt Veres Károly lelkész.¹⁴⁴ E tárgyalás után Czibalmos, helyszíni szemlét tartva, úgy nyilatkozott, hogy egy olyan szószék, amilyent ő a maksai templomban egy évvel korábban készített, a mi templomunkban is megfelelő lesz. Egyben elvállalta a régi korona kijavítását és újrafestését is. Végül Némethi Árpád kovásznai asztalosmesterrel kötöttek szerződést a szószék elkészítésére, aki 1896

A szószék feletti korona

decemberére el is készítette azt.

Hogy pontosan mikor és ki készítette a papi széket, arra nincs biztos adat. Valószínűleg ugyanaz a mester készítette és ugyanakkor, amikor a szószéket. 1897-ben már készen állt, ugyanis az ez évi, július 25-i jegyzőkönyv említést tett róla.

A karzatot Nedoma Ferdinánd ácsmester készítette, s 1896. július 15-én már a karzat festéséről állapodtak meg a presbiterek: „*A karzat és tartói festessenek fehérezüst színre, úgy azonban, hogy a párkányok és bevágások valamely összevágó szín által ki legyenek tüntetve.*”¹⁴⁵ Nem sokkal később, októberben Németi Árpád asztalosmester is ajánlkozott a karzat

lefestésére. Ő hajlandó volt tölgyfa színre flóderezni és lakkozni a karzattot, ezüst színre pedig a vas karzattartókat. Az egyháztanács őt bízta meg e munka elvégzésével.

A templomban 1896-ban egy, a templom fűtésére szolgáló cserépkályhát helyeztek el, melyet a Lócsei testvérek és családjaik adományoztak. Több mint egy fél évszázad múlva, az 1959. október 25-én rögzített presbiteri jegyzőkönyv említést tett újra e cserépkályháról. Eszerint a már „*roggyant állapotban lévő*” kályhát a lelkész kérésére lebontották, és a papilakban állították fel újra.¹⁴⁶

Szőnyegek, kézimunkák:

A templomunkban ma is meglévő perzsaszőnyeget, ami az úrasztala alatt van, 1935-ben özvegy Kiss Gyuláné, Dr. Kelemen Zoltánné és ifjú Bajkó Lajosné adományozták. A futószőnyeget 1957-ben az akkori nősző-

vetség vásárolta az ifjúsági dalárda által tartott szeretetvendégségek jóvedelméből. Ezt 1995-ben, a jelenlegi nőszövetség jóvoltából újakkal cserélték ki.

A templom elkészülte után a hívek közül többen ajándékoztak kézimunkákat annak díszítésére. Nem szándékszem itt felsorolni valamennyit, csupán a templomban ma is látható kalotaszegi és szedett varrottast, valamint kelim varrottásokat említem meg. A kalotaszegi a papi szék előoldalán látható, a másik a világháborús emléktáblák fölött. Az előbbit 1943. október 31-én Bethlendi István bánffihunyadi lakos adományozta elhunyt felesége, Thamó Klára emlékére, az utóbbit Tóth Béláné 1978-ban, Tóth Elek emlékére. A kelim varrottásokat – 3 darabot – 1966-ban Eördögh Józsefné, és egy darabot Földes Sára adományozta templomunknak.

Emléktáblák:

Templomunkban négy emléktábla látható. A legrégebb egy 1727-ből származó sírkő, terméskőből faragva. Felírata ez: „*Ano 1727. Die 16 july – Ez házban nyugovó T. Vas Dániel uram és élete pára T. Imre Sophia asszonnak örök emlékezetekre csináltatta ...*”¹⁴⁷ A sírkő közepén egy nemesi családi címer látható. Állítólag e sírkövet a templomkertben találták, ahol hajdan az előkelők részére temető volt. Hogy mikor találták és mikor falazták be a templom falába, arra nincs írásos dokumentum.

Emléktábla a templomban

Feltehetőleg a templomépítéssel egyidőben történt a befalazása.

A világháborús emléktáblák egyike az első világháborúban elesettek névsorát tartalmazza, és 1955-ben készült. A másikon a második világháborúban elesettek névsora olvasható, és 1977-ben készült. Legújabb az 1995 évben a Magyar Tudományos Akadémia által elhelyezett Barabás Samu emléktábla.

A templom kerítése:

A templom elkészülte után az egyháztanácsot annak körülkerítése kezdte foglalkoztatni. Az 1896. október 25-i jegyzőkönyv tesz említést legelőször a templomkerítés ügyéről, amely szerint Pezzano Károly sepsiszentgyörgyi kőműves, aki a bejárati lépcsőknek való faragott köveket is készíttette, vállalkozott a templomi kerítés elkészítésére.¹⁴⁸ Anyagi okokból azonban még egyelőre nem foghattak hozzá. Időközben adományokból és báli jövedelmekből szaporodott a kerítés-alap tőkéje, amelyet a helyi Hitelszövetkezethél helyeztek el kamatozás céljából. 1897 márciusában már megtették az első konkrét lépéseket a kerítés építése ügyében. Tervrajzot készítették a kovásznai Ugron János gőzfűrészgáránál levő kerítés mintájára. E kerítés alsó része kőből, felső része lécből készült. A kerítésoszlopok tetejére gömböket helyeztek el. Megtették az előkészületeket az alapanyag beszerzésére. Az építendő kerítés milyenségéről a presbiterek 1897. augusztus 8-án így vélekedtek: „*A templom körüli kerítés fundamentuma mindenütt fél méter mélységű legyen, s a föld színén felül a hely állásának megfelelő magasságú. Az előrészek hézagolt falazással, a hátsó részek egyszerű kőrakással, és a tetejük cementburkolattal látandók el, és a kerítésoszlopok a kőfalba beillesztendők.*”¹⁴⁹ 1897 augusztusától decemberéig elkészült a templomkerítés a fent említett tervzet szerint, Trossler Miklós és Német József kőművesek irányításával. Ugyanakkor készültek a ma is meglévő kapulábak is. A kerítés ács munkáját Molnár Antal helybeli ácsmester végezte.

A következő év tavaszán díszfákkal ültették be a templomkertet. Ugyanakkor ültették a templom előtt ma is meglévő két gesztenyefát, a milleniumi év emlékére, valamint két fenyőfát, melyeket 1943-ban vágtak ki. Később, 1957-ben két diófacsemetét ültettek, melyeket Bede Sándor akkori tanító adományozott. 1896-ban a falu más köztereire is ültettek gesztenyefákat milleniumi emlékfaikként.

Jóval később, 1943 tavaszán a megrongálódott templomkerítés javítására tettek indítványt. A javítás mikéntjéről így ír az 1943. május 16-i jegyzőkönyv: „*A presbitérium kimondja, hogy a kerítés megjavítását oly módon viszi végbe, hogy azon a székely stílus formái érvényesüljenek. A jelenlegi kőrakást legalább 30 cm-rel megemelve kőoszlopokat rakat.*”¹⁵⁰ Ugyanezen év augusztusában Veres Barabás zágoni kőműves elvállalta a

kerítés javításának és átalakításának munkálatait, ám katonai okok miatt elhalasztódtak a munkálatok. Csak öt évvel később, 1948 áprilisában fogott hozzá az említett kőműves és segédje, Orsi András a munkálatokhoz, és még ugyanezen év júniusára el is készült a kerítés a ma is látható formájában. E kerítés a súlyos gazdasági válság idején épült, a hívek áldozatos adakozásából.

A templom története napjainkig:

Az 1890-es évtizedben megépült templomon renoválási munkálatot először 1910-ben hajtottak végre, amikoris Oraveczi építési vállalkozó irányításával lebádogozták az ablakpárkányokat. Újakkal cserélték ki a rozsdá által tönkremart csatornázat egy részét. A templomfödélen lévő bádogtornyocskákat leszedték, mert beszivárgott mellettük az eső. A szószék koronáját megtakarították és újra festették.

1912-ben újrameszelték a templom belsejét. Az 1933/34-es években ismét nagyszabású renoválási munkálatokat hajtottak végre a templomon. Később, 1942/43-ban az 1941-es földrengés alkalmával megrongálódott templomot és tornyot renoválták, Ugron Jenő kőművesmester irányításával. (Ekkor vágják ki a templomkertben lévő két fenyőfát). 1954-ben a templom tetőzetén végeztek javítási munkálatokat, 1958-ban pedig meszelést és egyéb munkálatokat hajtottak végre. 1965-ben látták el villanyvilágítással a templomot. 1978-ban ismét nagyobb renoválási munkálatokat hajtottak végre. Legújabbán 1994/1995/96-os években hajtottak végre nagyobb renoválási munkálatokat és meszelést a hívek adományaiból.

Az istentiszteleti rend:

Az 1908. április 17-i jegyzőkönyv szerint az azt megelőző évi lelkészi jelentésből az derül ki, hogy a hívek vasárnap és ünnepnapokon rendszeren látogatták a templomot, ám hétköznapokon egyáltalán nem jártak oda. Vasárnap délután is csak igen csekély számban. Ugyanez mondható el az 1908-as évről is.

Az 1915. május 9-i jegyzőkönyv az istentisztelet időpontjáról tájékoztat: „*A presbitérium határozza, hogy a vasárnapi isteni tiszteletek délelőtt és délután is a rendes szokásos időben, a hétköznapi isteni tisztele-*

tek pedig május 1-je és szeptember 1-je közti időben reggel 5 órakkor, az év többi részében reggel 7-8 óra közt tartassanak."¹⁵¹

Óév éjszakáján a templomban tartott istentisztelet már régi hagyományokra tekint vissza. Erre utal az 1918. december 29-i jegyzőkönyvi bejegyzés.

Az 1924. június 22-i bejegyzés szerint a vasárnap délelőtti istentisztelet fél tizenegytől fél tizenkettőig tartott. Hétköznapokon ekkor már csak hétfőn reggel és szombaton délután tartatott istentisztelet.

A falu közigazgatása

Papolc communitása – a meg-megisméltődő abszolutizmusok községi igazgatást is hatalmuk alá hajtani szándékozó rövidebb-hosszabb periódusait kivéve – mindig önkormányzati joggal bírt. Volt szabadon választott vezetősége, vagyona feletti önrendelkezése, olyan rendtartása, amelynek előírásai szellemében a falu területén és a határában történt, bűnesetek, anomáliák és kihágások felett 12 forint, vagy 60 pálca-, korbács-, ostor- vagy botbüntetés erejéig saját törvényszékén ítélezett. Szabadon választotta meg vezetőit, tizedeseit, hiteseit és bíróját, s ezek a communitás nevében jártak el, s maguk is felelősséggel tartoztak a communitás egyetemének. A falu területén elkövetett bűnökért – kivéve a vérvádas bünteteket –, a falutörvény megsértéséért első fokon – egy, majd három, végül 12 forint erejéig – minden közlakos, a székelység, az armális nemesség a falu választott bírói testülete előtt vonattak felelősségre, s ez ellen nem volt apelláta.

Ezen a communitás és a possessorátus, a falu földesurai által közakarral és közmegegyezéssel törvényesített állapoton csak 1762-64 után változtatott az a kényszerű helyzet, hogy Mária Terézia parancsára erőszakos harsburgiánus alattvalói megszervezték a határőrkatonaságot, amelynek révén Papolcon 27 viszonylag módos háznépet kivettek a communitás igazgatása alól, és katonai parancsnokság alá helyeztek.¹⁵² Ez a 27 háznép nemcsak kiszakadt a communitásból, hanem – elég gyakran – legtöbbször tisztjeik bújtotgatására szembe is fordultak a communitással, leginkább a papolci egytelkes nemesekkel és a határőrkatónának fel nem